

BURSA YENİŞEHİR MEVLEVÎHÂNESİ

Hasan Basri ÖCALAN*

ÖZET

Osmanlı tasavvuf tarihi konusunda en önemli kaynaklardan biri de arşiv belgeleridir. Merkezden taşraya veya taşradan merkeze yazılan resmî yazışmaların kayıtları, tahrir defterleri, vakfiyeler, şer'îye sicilleri gibi belgeler bu konuda önemli bilgiler sunmaktadır. Nitekim Yenişehir Mevlevîhânesinin tarihçesi Osmanlı arşiv belgelerine dayanmaktadır. Osmanlı Dönemi tasavvuf araştırmalarının özellikle şehri balı çalışmaların mutlaka arşiv belgeleri ile desteklenmesi büyük ehemmiyet arz etmektedir. Bursa'ya bağlı Yenişehir'deki Mevlevîhânesi hakkında şimdiye kadar akademik bir çalışma yapılmamıştır. Mevlevîlik tarihi konusunda yapılan çalışmalarda mevlevîhânenin varlığından sadece ismen bahsedilmektedir. Makalede Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığındaki bazı belgelerden hareketle konunun izi sürülmüş Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesinin harap olmasından dolayı enkazının ve arsasının satılarak bedelen Osmanlı topraklarında yeni bir mevlevîhânenin inşa edilmesi kararı üzerine Yenişehir'de Şemaki ailesi tarafından bir Mevlevî dergâhı inşa edildiği, ancak zamanla harap olduğu tespit edilmiştir. Yazışmalara göre mevlevîhânenin yeniden yapılması kararlaştırılmış, fakat masrafların fazla olmasından dolayı vazgeçilerek Bilecik'te Hamidiye Melevîhanesi yapılmasına karar verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîlik, mevlevîhâne, dergâh, Yenişehir, Yenişehir-i Fener

Mevlevîhâne of Bursa Yenişehir

ABSTRACT

Archival documents are one of the most important sources about history of the Ottoman era Sufism, and dervish lodges and hermitages in particular. Documents like records of correspondences between center and periphery, cadastral record books, religious foundation documents, and court records all offer important information about the topic. Likewise, history presented in this study about Mevlevîhâne of Yenişehir, which is merely called by its name in the sources of history of Sufism, is based on Ottoman archival documents. In this respect, supporting studies on history of the Ottoman era Sufism with archival documents is a matter of great importance. There is no academic study focused on Mevlevîhâne of Yenişehir up to present day. And studies on history of the Mevlevîyeh mention the mevlevîhâne only by its name. In this article, the case is investigated by the help of some documents preserved by Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of State Archives and it is found out that when Yenişehir-i Fener Mevlevîhâne had turned into ruins, its land and its remains were sold to build another mevlevîhâne in the Ottoman land. Upon this decision, Şemaki family has built a new Mevlevîyeh lodge in Yenişehir but it also fell into ruins with the passing of time. According to documents, it was planned that the mevlevîhâne to be rebuilt, but the plan was aborted due to high cost and instead of it Melevîhane of Hamidiye was built in Bilecik. This article examines state of the lodges built in all these three cities (Yenişehir-i Fener, Bursa Yenişehir, and Bilecik) and focuses on Melevîhane of Bursa Yenişehir in particular.

Key Words: Mevlevîyeh, mevlevîhâne, dervish lodge, Yenişehir, Yenişehir-i Fener

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Bursa / TÜRKİYE, habasri@uludag.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Cite as: Öcalan, H. B. (2024). Bursa Yenişehir Mevlevîhânesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(46), 33-50. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1333237>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 26 Temmuz / July 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 1 Kasım / November 2023

Makalenin başlığında Yenişehir'in başına Bursa yazılmasının sebebi, Osmanlı Dönemi'nde iki ayrı yerde Yenişehir olduğundandır. Bunlardan birisi Osmanlı'nın kurulduğu ve yerleştiği ilk şehir olup, hâlen Bursa'ya bağlı bir ilçe olan Yenişehir; diğeri ise günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Tesalya ovasında bulunan ve şimdiki adı Larissa olan Yenişehir-i Fener'dir. Osmanlılar Balkanları fethedip söz konusu yerde yeni bir şehir kurduklarında Bursa Yenişehir'i ile karışmaması için buraya Yenişehir-i Fener adını vermişlerdir (Kiel, 2013: 473-476)¹.

Osmanlı iskân siyasetinde bazen askerden hemen sonra bazen de fetihlerden önce fethedilen yerlere dervişler gitmiş ve buraların şenlenmesine, Müslümanlaşmasına katkıda bulunmuşlardır. Özellikle küçük yerleşim birimlerindeki insanlarla ilgilenmek amacıyla "kolonizatör dervişlerin" iskân politikası son derece önemlidir (Barkan, 1942: 279-366). Diğer taraftan şehir merkezlerinde ve köylerde çeşitli tarikatlara bağlı dergâhların kurulduğu ve buralarda halka birçok hizmetin sunulduğu bilinmektedir. Söz konusu tarikatların bir kısmının devlet eliyle desteklendiği, onlara vakıflar bağlandığı, kiminin ise devlet adamları ve zenginler tarafından kurulan vakıflarla desteklenerek hizmet etmeye devam ettiği araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır.

Anadolu'da özellikle şehir merkezlerinde kurulan mevlevîhâneler yoluyla faaliyetlerde bulunan Mevlevîlik Ulu Arif Çelebi'nin büyük gayretleri sonucu Batı Anadolu'da kısa sürede tanınmış ve yayılmıştır. Mevlevîlik Sultan II. Bayezid Dönemi'nde Galata Mevlevîhânesinin kuruluşu ile 1491 tarihinde İstanbul'a gelmiştir. Tarikat bundan daha erken bir dönemde 866/1462 tarihinde Saraybosna'da bir Mevlevî dergâhının kurulmasıyla Balkanlarda yer edinmiştir. Daha sonraki dönemlerde Belgrad, Niş, Prizren, Yakova, İpek, Üsküp, İlbasan, Filibe, Atina; Selanik, Serez gibi şehirlerde mevlevîhâneler kurulmuştur (Eravcı, 2015: 1817-1823). Balkan topraklarındaki Mevlevî dergâhlarından biri de 17. yüzyılda Yenişehir-i Fener'de kurulmuştur. 19. yüzyılın sonlarına kadar faaliyetini sürdüren mevlevîhânenin kuruluş tarihi ve kurucusu ile ilgili farklı görüşler vardır. Gölpınarlı'ya göre 1676 tarihinde Hacı Ahmet adlı bir şahıs tarafından kurulmuştur (Gölpınarlı, 1983: 247). Başka kaynaklarda ise Ekmekçizade Ahmet Paşa tarafından yaptırıldığı rivayet edilmektedir (Karpuz, 2010: 435; Demirci & Orsen, 2012: 1-6). Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesi hakkında Georgios Salakidis tarafından dergâh için vakıf kuran Akçelizade el-Hac Ahmed Ağa ve buna bağlantılı olarak mevlevîhâne hakkında bilgiler verdiği makalesinde yazar Kadızâdelilerin "sesli zikri yasaklatma fermanı" bağlamında Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesine ve kuruluş tarihine değinmektedir. Yazara göre dergâhın kuruluşu 1650 tarihinden önceye gitmektedir (Salakidis, 2011: 78). Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesi; başta Konya olmak üzere Bursa, Eskişehir, Gelibolu, Halep, Kastamonu, Karahisar-i Sâhib, Kütahya, Manisa, Mısır mevlevîhâneleri ve İstanbul'daki dört mevlevîhâne ile beraber "âsitâne" statüsünde telakki edilmiş bir dergâh olup Mevlevîliğin Balkanlardaki en önemli merkezlerden biridir (Gölpınarlı, 1983: 334; Tanrıkorur, 2004: 469-470).

Kaleme alınan makale temel olarak Bursa Yenişehir Mevlevîhânesini ilk kuruluş hâlini ve daha sonra inşasına başlanılıp sonradan vazgeçilme sebeplerini incelemektedir. Ancak makalenin ana kaynaklarını oluşturan ve Devlet Arşivlerinde yer alan belgeler birbiri ile irtibatlı olduğundan kısaca üç mevlevîhânenin (Yenişehir-i Fener, Bursa Yenişehir ve Bilecik Hamidiye) izi üç farklı şekilde sürülmüştür. Buna göre; Balkan topraklarının elden çıkması sonucunda Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesinin enkazının ve arsasının satılması gündeme gelmiş ve söz konusu dergâha kısaca değinilmiştir. Zira bu dergâhın satılacak arsa ve enkaz

¹ Osmanlıların Balkanlarda kurduğu ve hâlen adı Tesalya olan şehir için makale boyunca Yenişehir-i Fener, Bursa'ya bağlı ilçe için de sadece Yenişehir ismi kullanılmıştır.

bedeliyle Yenişehir Mevlevîhânesinin eskiden beri var olan ancak harap hâldeki Mevlevî dergâhının tamir ve ihyası buna bağlı olarak gündeme gelmiştir. Diğer taraftan Yenişehir Mevlevîhânesinin yeniden inşasına başlanıldığı hâlde, maliyetinin yüksek olmasından dolayı ihyasından vazgeçilip ikmâl edilmesi mümkün olmayınca onun yerine Ertuğrul Sancağı'nın merkezi olan Bilecik'te Hamidiye Mevlevîhânesinin inşasına karar verilmiştir.

Osmanlı Devleti Balkanlardan çekilmeye başlayınca Yenişehir-i Fener (Tesalya) 1881 yılında Yunanistan hâkimiyetine geçmiş, burada bulunan Müslüman ahali de tekrar Anadolu topraklarına hicret etmek zorunda kalmıştır (Şimşir, 1989: 396, 456-457). Bu durum Yenişehir-i Fener'deki mevlevîhânenin sevk ve idaresini zor duruma sokmuştur. Dergâhın o dönemdeki şeyhi olan Mehmed Keleş Efendi dergâhın yıkılmak üzere olduğunu, inşa ve tamirinin de bu saatten sonra mümkün olmadığını görünce diğer Müslüman ahali gibi hicret ederek Bursa'ya yerleşmiştir (Demirci & Orsen, 2012: 3)². Bu tarihten iki yıl sonraya ait belgelerde dergâh şeyhinin Bahaeddin Efendi olduğu görülmektedir. Bahaeddin Efendi, 19 Teşrinievvel 1309 (31 Ekim 1893) tarihinde Dersaadet'e bir telgraf çekerek Yenişehir-i Fener'deki Müslüman ahalinin Osmanlı topraklarına hicret ettiklerinden dolayı buradaki Mevlevî dergâhının harap hâle geldiğini, enkaz ve arsasının satılarak elde edilecek geliriyle başka yerde harap bir mevlevîhânenin tamirinde kullanılmasının ve mevlevîhâneye "taamiye" (yemek bedeli) olarak verilen 300 kuruşun da kendisine tahsis edilmesini istemiş böylece oradaki dergâhın kapatılması ve Osmanlı coğrafyasında harap olan bir dergâhın ihyası sürecini başlatmıştır (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (Bundan sonra BOA olarak kullanılacaktır; BOA, İ. EV. Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge: 1; Adalıoğlu & Arslan, 2013: 308), (Bk. EKLER: BELGE 1). Böylece Bursa Yenişehir Mevlevîhânesinin ihyası gündeme gelmiştir.

Yenişehir'de bir mevlevîhânenin varlığına araştırmacılar tarafından şimdiye kadar sadece ismen işaret edilmiştir. Mevlânâ ve Mevlevîlik araştırmaları konusunda en önemli isim olan Gölpınarlı mevlevîhâneleri "âsîtâne ve ve zâviye" diye ayırmış, Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesini âsîtâneler arasında göstermiş, daha sonra da zâviye olarak nitelendirilen 76 mevlevî dergâhının listesini verirken de 76. sırada Yenişehir'i saymış, bunun dışında bir bilgi vermemiştir (Gölpınarlı, 1983: 335). 19. yüzyıl mevlevîhâneleri hakkında doktora tezi yapan Sezai Küçük, kitap hâlinde de yayımlanan çalışmasında söz konusu dergâhın 19. yüzyılda var olduğu bilgisini Gölpınarlı'ya dayanarak vermiş ancak kuruluşu ve faaliyetleri hakkında bilgi bulunmadığını ifade etmiştir (Küçük, 2003: 304). Doğan Yavaş ise, bu makalede etraflıca değerlendirilen Devlet Arşivleri Başkanlık Osmanlı Arşivindeki bir belgeden hareketle, Yenişehir'de bir mevlevîhânenin olduğunu ve tamire muhtaç olduğunu ifade etmiştir (Yavaş, 2013: 45). Yenişehir'in bağlı olduğu 1310/1892 tarihli Hudâvendigâr vilâyetinin salnâmesinde Yenişehir'de üç tekke bulunduğu, ancak bunların hangileri olduğu veya birinin Mevlevî dergâhı olduğu hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır (Hudâvendigâr Vilâyeti Salnâmesi, 1310/1892: 393).

Yukarıda ifade edildiği gibi Yenişehir-i Fener'in Yunanlılara geçmesinden sonra, oradaki mevlevîhânenin enkazının satılarak, "*memâlik-i Osmaniyyede mahlûl bir dergâhın tamir edilip oraya nakli*" konusunda dergâhın şeyhi Bahaeddin Efendi'nin telgrafı üzerine yapılan tahkikat ve keşifler sonucu önce söz konusu Mevlevî dergâhının aynı isimli bir kasaba olan Yenişehir'de yapılması kararlaştırılmıştır (BOA, Y. PRK. Dosya no: 5, Gömlek no: 23, Belge: 1). Belgelerin takibi esnasında Yenişehir'de kurulacak olan mevlevîhânenin yeni baştan başlanarak inşa edilmesi değil de daha önceden var olan Mevlevî dergâhının "*yeniden inşa ve*

² Şeyh Ahmed Dede'den sonra 12 Receb 1307 / 22 Ocak 1890 tarihinde Mehmet Keleş Dede Efendi söz konusu dergâhta postnişindir ve 1891 yılından önce Yunanistan'dan Bursa'ya göçmüştür.

ihya edilmesi” ve inşa edilecek Mevlevî dergâhına Sultan Abdülhamid (Hamidiye) adının verilmesi teklif edilmiştir (BOA, BEO. Dosya no: 1028, Gömlek no: 77042, Belge: 1/1). Bu konuda birkaç belge olmakla beraber en eski tarihli olan belge Yenişehir kaymakamı ve kaza heyetinin imza / mühürleri ile Hudâvendigâr vilayetine, oradan da Sadâret Makamına iletilecek olan yazıdır (BOA, ŞD. Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 1). 21 Şevval 1312 (17 Nisan 1895) tarihli belgede şu hususlara değinilmiştir:

- Yenişehir-i Fener’deki dergâhın enkaz ve arsasının satılarak bedeli ile Osmanlı sınırları içerisinde mahlûl bir dergâhın tamir edilmesi,

- Konu dergâhın şeyhi Bahaeddin Efendi tarafından Konya Mevlânâ Dergâhı postnişini Çelebi Efendi’ye arz edilerek onun tensibi ile Bursa Yenişehir’deki mahlûl ve harabe olan dergâhın ihya edilmesi,

- Yenişehir Kaymakamlığı tarafından yapılan tahkikat sonucu kasabada daha önce bir Mevlevî dergâhının olduğu,

- Debbağlar mahallesindeki³ dergâhın yaklaşık 150 yıldan beri harabe hâlinde terk edildiği (Barkan & Meriçli, 1988: 199-200),

- Daha önce var olan dergâhın üç dönüm arazi üzerine kurulduğu, semâhane, mescid ve derviş hücrelerinden eser kalmadığı, ancak sonradan yapılan bazı odaların mevcut olduğu,

- Yenişehir’deki mevlevîhânenin Mevleviyye tarikatı muhiblerinden Şemakî Mustafa Efendi tarafından inşa edildiği,⁴

- Dergâhın hâlihazırda vakıf ve gelirlerinin olup / olmadığına kayıtlarda rastlanmadığı,

- Harabe dergâhın yerinde bir Mevlevî dergâhının inşa edilmesinden sonra Yenişehir-i Fenerdeki dergâhın buraya nakledilmesiyle dergâh müntesiplerinin büyük bir sıkıntıdan kurtulacağı,

- Yenişehir’de böyle bir dergâhın inşa edilmesi Mevleviyye tarikatı meşâyihî ve müntesipleri tarafından büyük bir kadirşinaslık olarak değerlendirileceği hususları belgede ifade edilmiştir (Bk. EKLER: BELGE 2).

Hudâvendigâr vilâyeti Yenişehir Kaymakamlığından gelen bu yazıyı 25 Şevval 1312 (21 Nisan 1895) gün / 15 numaralı bir yazı ile Hudavândigâr Meclis-i İdaresi kararı olarak Sadâret Makamına iletmiştir (BOA, ŞD. Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 2). Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti 25 Şevval 1312 (21 Nisan 1895) tarihli vilâyet yazısını daha sonra 2 Safer 1314 (13 Temmuz 1896) tarihinde Sadâret Makamına iletmiştir. Belgede Yenişehir-i Fenerdeki dergâhın enkaz ve arsasının bedeli ile Yenişehir’deki harabe dergâhın inşa edilmesi, artan para olursa onunla da dergâh şeyhi ve dervişlerin taamiyye bedeli ödenebileceği, aksi takdirde hazineden herhangi bir Mevlevî dergâhına taamiyye bedeli ödemenin mümkün olmadığı ifade edilmiş; ayrıca durumun Hudâvendigâr vilâyeti ve Hâriciye Nezâreti vasıtasıyla da Atina Şehbenderliğine iletilmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA, ŞD. Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 1).

³ Bu mahalle Yenişehir’de hâlen Tabakhane adıyla bilinmektedir.

⁴ Şemaki ailesi Batı Türkistan’ın Şemah şehrinden göç ederek, Yenişehir’e yerleşmiş bir ailedir. Aileden yadigâr kalan XVIII. asra ait konak “Yenişehir Şemaki Evi Müzesi” olarak kullanılmaktadır. Müze Ulucami mahallesindedir. Çayır mahallesinde bulunan Şemaki Camii ve Şemaki Medresesi de varmış. 1906 Salnamesi, medrese 1884 tarihinde harap haldedir (Hızlı, 2013: 117). Şemaki Camii, hâlen Eski Garaj Caddesinde bulunmakta ve 1830 tarihinde Şemakizade tarafından yapılmıştır. Mülkiyeti vakıflara ait olan cami, halk arasında Tavuklar Pazarı Camii olarak da bilinmektedir.

5 Şevval 1312 (1 Nisan 1895) tarihinde Sadâret Makamına yazılan bir yazıda “.... *Yenişehir kasabasındaki harabenin ez-ser-nû ihyâ buyurulmuş olacağına bu misüllü tarikat-ı aliyye-i Mevleviyye meşâyih ve mensûbânın tatyib-i hatır-şikesteleriyle cânib-i meâlî-menâkıb cenâb-ı hilâfet-penâhiye daavât-ı hayriyye isticlâbı emsâl-i adîdesinden bulunduğuna ifâ-yı muktezası husûsuna delâlet ve inâyet-i celîle-i cenâb-ı fehâmet-penâhîlerinin erzân buyurulması bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.*” (BOA, ŞD. Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 2) denilerek Yenişehir’deki harabe Mevlevî dergâhının yeni baştan ihya edilmesinin uygun olacağı ifade edilmiştir. Diğer taraftan 4 Rebiülevvel 1314 (13 Ağustos 1896) tarihli bir belgede de Yenişehir-i Fener ahalisinin büyük bir çoğunluğunun “*memâlik-i mahrûse-i şahâneye*” hicret ettiğinden şehirde mevcut mevlevîhânenin enkazının satılarak buradan elde edilecek gelir ile Bursa Yenişehir’deki “*kadîm ve harâb Mevlevîhânenin tamir ve ihya*” edilmesi ve sultanın namı verilerek “Hamidiye Mevlevîhânesi” adıyla açılması istenmiştir (BOA; BEO. Yer bilgisi: 845-63336. 21.04.1314). Bu belgeden de anlaşıldığı üzere Yenişehir’de daha önceden bir mevlevîhâne vardır ve harap durumdadır.

Şeyh Bahaeddin Efendi, 29 Rebiülâhir 1314 (7 Ekim 1896) tarihinde yazdığı bir dilekçede Yenişehir’de inşa edilecek dergâhın postnişinliğinin kendisine verilmesini, ayda 1000 kuruş taamiyenin ödenmesi için yaptığı başvurunun Maliye Nezareti tarafından dergâh bitmediği için reddedildiğini, ancak bu tür ödemelerin dergâhın inşası esnasında da yapıldığını, dergâhın bitimine kadar Yenişehir’de kirada ikamet edeceğini, dergâhın ve kendi ailesinin masrafları için bu paraya muhtaç olduğunu, bu taamiye bedeli ödenmediği takdirde günlük yiyecek bulamayacağını ifade ederek fakr u zaruret hâlinde olduğunu beyan etmiştir (BOA, BEO. Dosya no: 852, Gömlek no: 63835, Belge: 2). Ancak Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretinden verilen cevapta bu tür ödemelerin dergâh inşa edildikten sonra dergâhta görev yapan şeyh efendinin ve orada barınan dervişlerin masrafları için yapıldığını, dergâhta ikamet eden olmayınca ödemenin yapılamayacağı belirtilerek, Şeyh Efendi’nin bu isteğine olumlu cevap verilmemiştir (BOA, ŞD. Dosya no: 142, Gömlek no: 19, Belge: 1).

26 Cemaziyelevvel 1315 (25 Ağustos 1897) tarihli bir belgede ise Bahaeddin Efendi Yenişehir Mevlevîhânesi şeyhi olarak belirtilmiş ve onun Evkâf-ı Hümâyûn Nezaretine başvurarak Bursa Yenişehir’deki Hamidiye Mevlevîhânesi hakkında verdiği bilgiler aynı belgede yer almıştır: “...*Yenişehir-i Fenerdeki dergâhın hissesi ve enkazı ile Bursa Yenişehirinde cânib-i ahâlden derk olunan dekâkin enkazı bedelinden otuz bin kuruş hâsıl eylediği dergâhın nâm-ı meâlî-efham hazret-i hilâfet-penâhi olarak inşa kılınacağı cihetle mezkûr resm ve haritada gösterilen mikdâr ve heybetden daha muhtasar mevlevîhâne inşası gayr-i kâbil olmadığından vesâir irâdâta bahisle mezkûr resm ve harita mücebince yaptırılması hakkında bazı ifade ve istid’âsını havi Bursa Yenişehirinde Hamidiye Mevlevîhânesi postnişinini Bahaeddin Efendi tarafından verilen arzuhal leffen taraf-ı âlilerine gönderilmiş olmağla meâline ve manzûr-ı irade-i seniyye-i mülûkâne nazaran iktizâ-yı hâlin ifasına himmet*” (BOA, BEO. 1028.77042.001.01). Bu belgeden anlaşıldığına göre Yenişehir’de dergâhın inşasına başlanmış, ancak gerekli masraflar karşılanamadığı için inşaat yarım kalmış ve bunun üzerine Bilecik’teki dergâhın inşa edilmesine karar verilmiştir.

Yenişehir-i Fener’deki dergâhın enkaz ve arsasından elde edilecek paranın Yenişehir’de inşa edilecek mevlevîhânenin masrafını karşılayamayacağı gibi, artan para da kalmayacak ve dergâh şeyhi Bahaeddin Efendi ve dervişlerin masraflarının karşılanamayacağı, kalan masrafların da hazineden ödenmesinin mümkün olmadığı belirtilmiş ve Yenişehir’deki dergâhın ihyasından vazgeçilmiştir (BOA, İ. EV. Dosya no: 14 Gömlek no: 53, Belge: 1). Yapılan tahkikatlarda Ertuğrul Sancağı merkezi olan Bilecik’te bir Mevlevî dergâhının olmadığı anlaşılmış ve buraya Sultan Abdülhamid adına bir Mevlevî dergâhının inşa edilmesinin uygun olacağına karar verilmiştir.

Bilecik'te inşa edilen Hamidiye Mevlevîhânesine postnişin olarak tayin edilen Şeyh Bahaeddin Efendi, Sadâret makamına 1326/1908 tarihinde bir yazı daha yazarak, Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesinin arsa ve enkazının satılmasından sonra Bursa Yenişehir'deki kadim Mevlevî dergâhının ihyası için çalıştıklarını ancak bundan vazgeçilerek bunun yerine Bilecik'te Hamidiye Mevlevîhânesi inşa edildiğini ifade etmiştir. Bunlara ilave olarak mevlevîhâne yapılmasından vazgeçilen Bursa Yenişehir'de ahali kendi imkânları ile mevlevîhâneyi kısmen inşa etmişlerdir. Fakat aradan on sene geçtiği hâlde bir ilerleme kaydedilmemiş, söz konusu Mevlevî dergâhı ikmal edilemediğinden (BOA, BEO. 3369-252670 (11.07.1326)), yarım kalan inşaatın satılarak Ertuğrul Sancağı İdare Merkezi Bilecik'teki Hamidiye Mevlevîhânesinin inşa edilmesi istenmiştir (Adalıoğlu & Arslan, 2013: 313). Ne yazık ki verilen dilekçenin cevabına şimdilik arşivde rastlanılmamıştır. Dolayısıyla belgeden anlaşıldığına göre Yenişehir Mevlevîhânesinin yeniden ihya edilmesine başlandığı anlaşılmış fakat hangi durumda bırakıldığı ve daha sonra ne olduğu hususunda şimdilik bir bilgiye ulaşamamıştır.

Bilecik'te bir Mevlevî dergâhının varlığını Gölpınarlı sadece isim olarak anmış ve hakkında bilgi vermemiştir (Gölpınarlı, 1983: 335). Son yıllarda konu ile ilgili iki makale yazan Nizamettin Arslan (ikinci makale Hüseyin Adalıoğlu ile birlikte) daha çok arşiv belgelerinden hareketle Bilecik Mevlevîhânesi hakkında bazı bilgiler aktarmışlar, dergâh hakkında kaynaklarda yeterince bilgi olmadığını da ifade etmişlerdir (Demirci & Orsen, 2012: 1-6; Adalıoğlu & Arslan, 2013: 308-319; Arslan, 2017: 193-210).

Yukarıda ifade edildiği gibi Yenişehir-i Fener'in Yunanistan tarafından ilhak edilmesinden sonra buradaki mevlevîhânenin enkazının satılarak Yenişehir'de bir mevlevîhâne inşa edilmesi hakkında yazışmalar yapılmış ancak daha sonra buradaki inşaat bedelinin pahalı olmasından dolayı, bunun yerine Bilecik'te bir mevlevîhâne inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti 7 Receb 1318/31 Ekim 1900 tarihli bir yazı ile Sadâret Makamına başvurarak Yenişehir-i Fener'deki dergâhın Bursa Yenişehir'de inşa edilmesi yerine Ertuğrul Sancağı merkezi Bilecik'te kurulmasının daha uygun olacağını bildirmiştir. Buna göre;

- Yapılan keşif sonucu söz konusu dergâhın 58.200 kuruşla yapılabileceği ve bu masrafın 1315/1897 senesi tahsisatından mahalli bütçeden karşılanması (ancak bu masrafın daha sonra 1316 senesi Hazine-i Evkaf bütçesinden karşılanması kararlaştırılacaktır),

- Yenişehir Mevlevîhânesi şeyhinin verdiği dilekçede dergâhın Ertuğrul Sancağı Merkezi Bilecik'te yapılması ve bu konuda Ertuğrul Meclis İdaresinin mazbatası olduğu,

- Dergâhın Ertuğrul Sancağında yapılması masraf bakımından daha ucuza mal olacağı,

- Sancağın Ertuğrul ismiyle anılmasının göz önünde bulundurularak Ertuğrul'da hâlihazırda bir dergâhın olmamasından dolayı durumun ehemmiyet taşıdığı,

- İnşa edilecek dergâhın Sultan Abdülhamid Han adına inşa edileceği ve Hamidiye Mevlevîhânesi ismi verileceği,

- Dergâh için yapılacak 58.000 kuruş masrafın Hazine-i Evkâf'ın 1316/1898 senesi bütçesinden karşılanması karara bağlanmıştır. Sadâret Makamından çıkan yazıda bu husus şu şekilde ifade edilmiştir: "...mezkûr dergâhın ber-mûceb-ı keşf elli sekiz bin kuruşla Ertuğrul'da inşa olunmak üzere meblağ-ı mezkûrun hazine-i evkâfın üç yüz on altı senesi tahsisatına mahsuben mahalli-i emvâldan tesviyesinin Maliye Nezâret-i celilesine iş'ârı hakkında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celilesinin tezkiresi arz u takdim kılınmış olmağla olbabda her ne vechile..." (BOA, İ. EV. Dosya no: 26, Gömlek no: 33, Belge: 3), (Bk. EKLER: BELGE 3).

- Söz konusu mevlevîhânenin Yenişehir'de yarım kalan inşaatın satılarak Bilecik'te yapılması Şeyh Efendi tarafında talep edilmiştir (Adalıoğlu & Arslan, 2013: 313).

Sezai Küçük, Bilecik Mevlevîhânesini 19. yüzyılda mevcut olan fakat tarihçesi ve şeyhleri hakkında fazla bilgi sahibi olunmayan Mevlevî dergâhları arasında saymıştır (BOA, İ. EV. Dosya 22/2; Küçük, 2003: 302). Dergâhın inşası uzun sürmüş ve muhtemelen 1911 senesinde tamamlanmıştır. Bilecik'te inşa edilen Hamidiye Mevlevîhânesinin banisi ve ilk postnişini de Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesinin son postnişini olarak görev yapan Şeyh Bahaeddin Efendi'dir (Gölpınarlı, 1983: 238; Adalıoğlu & Arslan, 2013: 313). Kendisi Bilecik Mevlevîhânesi şeyhliğinin yanı sıra İstanbul'da Bahariye Mevlevîhânesinin meşihatını da vekâleten yürütmüştür. Şeyh Efendi Bilecik'teki dergâh 1917 senesinde yanınca İstanbul Bahariye Mevlevîhânesinin selamlık dairesinde vefat edene kadar (ö. 1937) ikamet etmiştir (Gölpınarlı, 1983: 257; Adalıoğlu & Arslan, 2013: 311).

Sonuç olarak arşiv belgeleri, Osmanlı Dönemi tasavvuf tarihine ışık tutacak önemli belgeler ihtiva etmektedir. Bu yazıda eldeki kısıtlı belgelerden hareketle daha önce var olan ancak yıkılmış olan Yenişehir Mevlevîhânesinin 19. yüzyılda yeniden ihya edilmesi teşebbüsleri hakkında bilgiler verilmiştir. Balkanlarda Mevlevîliğin önemli merkezlerden olan Yenişehir-i Fener'in Yunanistan'a geçmesinden sonra buradaki ahali "*mahrûse-i şahâne*"ye hicret etmek zorunda kaldığından, oradaki Mevlevî dergâhının idame ettirilmesi de artık mümkün olamadığından aynı isimle anılan Yenişehir'de daha önce var olan Mevlevî dergâhının ihya edilmesi düşünülmüş, ancak masraf bakımından pahalı olacağı hakkında raporlar verilmiş ve bundan vazgeçilmiştir. Bunun üzerine Ertuğrul Sancağı Merkezi Bilecik'te Hamidiye Mevlevîhânesi inşa edilmiştir. Bütün bu bilgiler ve süreçler arşiv belgelerinden hareketle takip edilmiştir. Bu da arşiv belgelerinin her hususta olduğu gibi tasavvuf tarihi açısından da vazgeçilmez olduğunu hatta bu makalede olduğu gibi bazı konularda yegâne kaynaklar olduğunu göstermiştir. Bundan sonra hem Bilecik hem de Yenişehir'de yapılacak araştırma ve kazılarda her iki dergâhın yeri tespit edilerek ihyasına çalışılmalıdır.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

- BEO. (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya no: 852, Gömlek no: 63835, Belge: 2.
 BEO. (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Yer bilgisi: 845-63336, 21.04.1314.
 BEO. (Bâb-ı Âli Evrak Odası), Dosya no: 1028, Gömlek no: 77042, Belge: 1/1.
 BEO. (Bâb-ı Âli Evrak Odası), 3369-252670, 11.07.1326.
 BOA. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge: 2.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge: 1.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 26, Gömlek no: 33.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 26, Gömlek no: 33, Belge: 3.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 26, Gömlek no: 33, Belge: 3.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge: 1.
 İ. EV. (İradeler Evkaf), Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge: 2.

ŞD. (Şura-yı Devlet), Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 1.

ŞD. (Şura-yı Devlet), Dosya no: 142, Gömlek no: 19, Belge: 1.

ŞD. (Şura-yı Devlet), Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 2.

Y. PRK. (Yıldız Perakende Meşihat Dairesi Maruzatı), Dosya no: 5, Gömlek no: 23 Belge: 1.

Y. PRK. (Yıldız Perakende Meşihat Dairesi Maruzatı), Dosya no: 5, Gömlek no: 23, Belge: 1.

Y. PRK. (Yıldız Perakende Meşihat Dairesi Maruzatı), Dosya no: 5, Gömlek no: 23, Belge: 1.

Yayınlar

Adalıoğlu, H. H. & Arslan, N. (2013). Bilecik Mevlevîhânesi. *Akademik İncelemeleri Dergisi*, (8), 305-319.

Arslan, N. (2017). Bilecik ve Tozman Mevlevîhânesi'nin günümüzdeki durumu. *Günümüzde Yurt İçi Mevlevîhânelerinin Durum ve Konumları (9-10 Aralık 2013 Konya) Bildiriler-Sunumlar* içinde (193-210. ss.), Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Barkan, Ö. L. & Meriçli, Ö. L. (1988). *Hüdâvendigâr livası tahir defterleri I*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğunda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler I: İstilâ devirlerinin Kolonizatör Türk dervişleri ve zâviyeler. *Vakıflar Dergisi*, (2), 279-366.

Demirci, S. & Orsen, S. (2012). Osmanlı Devleti'nin balkanlardan çekilmesi sürecinde mevlevîhânelerin durumu: Yenişehir (Larissa) Mevlevîhânesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (26), 1-6.

Ervacı, H. M. (2015). Balkanlar'da Mevlevilik. *Yeni Türkiye Dergisi*, (67), 1815-1824.

Gölpınarlı, A. (1983). *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*. İnkilâp ve Aka.

Hızlı, M. (2013). Osmanlı Dönemi Yenişehir medreseleri. M. Hızlı, S. Sevim (Ed.), *Tarihten Günümüze Yenişehir Sempozyumu (Bildiri Kitabı)* içinde (109-118. ss.), Bursa Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Hüdâvendigâr Vilâyeti Salnâmesi (1310/1892). Def'a 19. Matbaa-i Vilâyet.

Işın, E. (2003). Anadolu'da Mevlevîliğin üç dönemi (Genel bir değerlendirme). N. Kayabaşı (Haz.), *Bursa'da Tasavvuf Kültürü 2* içinde (151-155. ss.), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Karpuz, H. (2010). Balkanlar'daki Mevlevîhânelerden günümüze kalanlar. *Dünyada Mevlânâ İzleri, Bildiriler Serisi 2* içinde (427-445. ss.), SÜMAM Yayınları.

Kiel, M. (2013). Yenişehir. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 43 içinde (473-476. ss.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Küçük, S. (2003). *Mevlevîliğin son yüzyılı*. Simurg Yayınları.

Özbek, N. (2002). *Osmanlı İmparatorluğunda sosyal devlet*. İletişim Yayınları.

Salakidis, G. (2011). 17. yüzyılda Yenişehir-i Fenârlı Akçelizade el-Hac Ahmed Ağa'nın nakit vakfı ve şehirdeki meşhur mevlevihane. *Vakıflar Dergisi*, (35), 61-79.

Şimşir, B. N. (1989). *Rumeli'den Türk göçleri, belgeler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tanrıkorur, Ş. B. (2004). Mevleviyye. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 29 içinde (468-475. ss.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ünal, M. A. (2011). *Osmanlı tarih sözlüğü*. Paradigma Yayınları.

Yavaş, D. (2013). Yenişehir’de Osmanlı eserleri. M. Hızlı, S. Sevim (Ed.), *Tarihten Günümüze Yenişehir Sempozyumu (Bildiri Kitabı)* içinde (41-50. ss.), Bursa Uludağ Üniversitesi Basımevi.

Bihî

ŞÛRÂ-YI DEVLET

Dahiliye Tezkiresi

Aded: 1703

Yenişehir-i Fener ahali-i İslâmiyesi'nden ekserinin memâlik-i mahruse-i şahâneye hicretlerini mebni oradaki Mevlevî dergâh-ı şerifinin idaresi kabil olamadığından fûrûhtıyla esmânından Bursa Yenişehir'deki kadim ve harab mevlevîhânenin tamir ve ihyasıyla idare-i âyende vü revende için dahi şehri bin kuruş maaş tahsisi Hudâvendigâr vilayetinden bâ-tahrirât izbâr edildiğinden icrâ-yı icabı hakkında sebak eden iş'âr-ı sâmiye cevaben Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretinden bi't-takdim Şûrâ-yı Devlete havale buyurulan 2 Safer sene [1]314 tarih ve ikiyüz altmışaltı numaralı tezkire evrakıyla Dâhiliye Dairesinde kıraat olunup meâlinde Yenişehir-i Fener Mevlevîhânesinin fûruht olunarak esmânıyla Bursa Yenişehir Mevlevîhânesinin tamirine mesâğ-ı şer'i olup olmadığı hakkında vuku bulan istifsara gelen cevab-ı meşihat-penâhilerinde mezkûr mevlevîhâne vakfının bi'l-meşruta mütevellisi var ise onun olmadığı hâlde kibel-i şer'den mensûb mütevellinin inzimam-ı marifetiyle enkazı ve mahalleri nukud ile ba'de'l-istibdal, onunla mecma'-ı ehl-i İslâm'da yine bir mevlevîhâne yapılmasına mesâğ-ı şer'i olduğu iş'âr buyurulmuş olduğundan ol vechile Yenişehir-i Fenerdeki mevlevîhânenin enkazı ve mahalleri nukud ile istibdal ve Bursa Yenişehir'indeki mevlevîhânenin imar ve ihyası zımında vilayet-i mezkûre ile Hariciye Nezâreti vasıtasıyla Atina Sefaret-i Seniyyesine ve Yenişehir-i Fener Şehbenderliğine tabliğat-ı resmiyye icrası ve zikr olunan mevlevîhânelerden hiç birinin hazineden cibâyet olunur vâridâtı ve diğer güna karşılığı bulunmadığı cihetle Bursa Yenişehir'inde imar ve ihyâ olunacak mevlevîhâneye hazine-i evkafça ber-minvâl-ı muharrer bin kuruş maaş tahsisi kabil olmayıp şu kadar ki Yenişehir-i Fenerdeki enkazı ve arsası bedelinden Bursa Yenişehir'deki mevlevîhâne imar olunduktan sonra fazla kalır ise onunla taamiyye karşılığı olmak üzere akar olunması münasip olacağı gösterilmiştir.

Her ne kadar nüfus-ı İslamiyye azalmış olsa bile orada bu misillü âsâr-ı İslâmiyyenin bekası pek de lüzumsuz ve faidesiz add edilemeyeceğinden dergâh-ı mezkûrun terk edilmesiyle beraber Evkâf Nezâretince beyan olunan suret-i tesviyenin de mümkün olup olamayacağı Şeyh Efendi ile bir suret-i münasibede söyleşilerek ifade-i vakıasından Yunanlıların âyin-i şerif icrasını kendilerince bir eğlence ittihazıyla vakitli vakitsiz semâhânenin küşâdını emr ve teklif

eylemekte oldukları gibi tekkenin enkazı ve arsasının da nihayet yüz elli liradan ziyade tutmayacağı anlaşılmıştır.

Şu hâlde Bursa Yenişehir’inde yapılması arzu olunan mevlevîhânenin inşasına bile vefa etmeyeceği derkâr olan meblağ-ı mezburdan artırılıp da taamiyye karşılığı olarak îrad olunması kabil olamayacağından vilayetçe inhâ olunan taamiyye tahsis edilmedikçe Yenişehir-i Fener’deki dergâhın terki cây-ı iştibâh olup Yunanlıların haşa bir tiyatro makamında telakki ve istimal etmek istedikleri ma’bed-i İslâmiyyenin o hâl ile bekası ise diyaneten ve siyaseten caiz olamayacağından ne yapılır ise yapılıp bunun oradan yerinin değiştirilmesi devletçe derece-i vücuba gelmiş, ve Şeyh Efendi’nin gösterdiği bazı evraka nazaran dergâh-ı mezkûr ötedenberi Kapıaltı Hasılatından⁵ verilen ve bazı aceze maaşları münhalâtından hükümet-i meclisçe tahsis olunan sadakât ile idare olunmuş olduğundan yeni yapılacak dergâh-ı şerif fukarâsı için elde bir medâr-ı idare kalmamıştır.

Binaen aleyh oradaki tekke mahalli Yenişehir Şehbenderliği marifetiyle satılıp esmânı buraya celb edilerek şayet yetişmez ise noksanı bazı evkâf-ı muktedire fazla-i hasılâtından eklenmek üzere Bursa Yenişehirinde nam-ı nâmi-i hazret-i padişâhîye mensub bir mevlevîhâne inşasıyla beraber vilayetçe istenilen ayda bin kuruş taamiyyenin de Maliye ve Evkâf hazinelerince düşecek muhtâcîn maaşı⁶ münhalâtından beyne’l-hazineteyn münasefeten tesviye olunmak üzere tahsisi hâlinde sâye-i cüret-vâye-i hazret-i cihândârîde hem zikr olunan mahzur ber- taraf hem de Bursa Yenişehirli mazhar-ı feyz ve şeref olmuş olacağından ol-vechile îfâ-yı muktezası makruna müsaade-i seniyye-i hazret-i hilafet-penâhî buyurulduğu hâlde keyfiyetin nezâreteyn-i müşarûn ileyhimâ ile Hariciye Nezâret-i celilesine tebliğ ve havalesi tezekkür kılındı. Ol-babda emr ü ferman hazret-i men lehü’l-emrindir. Fî 23 Rebiülevvel sene [1]314 ve fî sene 20 Ağustos sene [1]312.

Şûrâ-ı Devlet (mühür)

Dahiliye Dairesi Reisi Akif bin Abdurrahman (mühür)

Azadan Reşad Bey (bulunmadı) Azadan Sami Efendi (memuriyetde) Azadan
Mâcid Bey (bulunmadı) Azadan Hüseyin bin Ali (mühür) Azadan Rıza Bey

⁵ Eyalet valileri ve sancak beylerinin halktan topladıkları, önceden belli olmayan ve saptanmamış gelir.

⁶ Muhtacın Maaşı: Evkâf Nezareti bünyesindeki merkezileşmeyle birlikte vakıfları kontrolleri altında bulunduran sosyal kesimler, özerk konumlarını zamanla kaybederek devletin maaşlı memurları konumuna gelmişlerdir. Aynı süreçte, yavaşta olsa, yoksulların korunması alanı, merkezî devletin faaliyet ve yetki alanına girmeye başlamıştır. Bu uygulamalardan birisi de Muhtacın maaşıdır. Osmanlı Devleti’nde muhtacın maaşı ile ilgili bilgi için bk. Özbek, 2002: 53-54.

(bulunmadı) Azadan Lütü Efendi (bulunmadı) Azadan Şerif Abdullah Beşe (bulunmadı)
Azadan Mansur Beşe (bulunmadı) Azadan İbrahim Behçet bin Tahir (mühür)
Azadan Mesud (mühür) Azadan İlyas Efendi (bulunmadı)
Azadan Es-Seyyid Ali Rıza bin (mühür) Azadan Mehmed Aziz bin Vecihi
(mühür) Azadan Şehabeddin bin Bekir Sıddık (mühür) Azadan Rıza Bey
(bulunmadı) Azadan Es-Seyyid İsmet Süleyman (mühür) Azadan Reşid
(mühür) Azadan Arif Hikmet Bey (bulunmadı) Azadan(mühür)
Azadan Nureddin Bey (bulunmadı) (BOA, İ. EV. Dosya no: 14, Gömlek no: 53, Belge:

1).

Bihî

Huzûr-ı Sâmi-i Hazret-i Vilâyetpenâhîye

19

Yenişehir-i Fener Mevlevî dergâh-ı şerifinin fûruhtıyla memâlik-i Osmaniyyede mahlûl bir dergâhın tamir edilip oraya nakli hususunda reşadettü Çelebi Efendi Hazretleri tarafından tensib kılınıp Yenişehir’de öyle bir mahlûl mevlevîhâne yeri olduğu haber verildiği cihetle tahkikât-ı lâzimesi icracı için dergâh-ı şerifin postnişini reşadettü Şeyh Bahaeddin Efendi’nin iğrâm kıldığı beyân-ı sâmilereyle kazanın hangi tarafında ve hangi tarihte öyle bir mevlevîhâne mevcut olduğu hâlde ne vakit harap ve münderis olmuştur. Ve el-yevm ebniyesinden âsar mevcut ise ne makule şeydir. Ve bunun it’âm-ı taam ve sairesi için arazi-i mevkûfe ve muhassasât-ı saire olacağından onların nerelerde ve ne miktar olduğunun bi’l-etrâf tahkikiyle keyfiyetin lüzûm-ı arzı şeref-tevârüd eden 1 Ağustos [1]311 tarih ve elli beş adedli emirnâme-i sâmi-i hazret-i fehâmet-penâhîlerinde emr ü ferman buyurulmuş bu babda icrâ olunan tahkikâtda nefsi kasaba derununda ve Debbâğhâne Mahallesinde takriben bundan yüz elli seneden beri müşrif-i harab olup mescid ve semâhâne gibi mahallerinin eseri yok ise de atik odaları el-yevm mevcut ve mahall-i mezkûr üç dönüm mikdarı arazi-i hâliyeden ibaret ve mevlevî tarikatına mensup olan Şemakî Mustafa Efendinin ihyâ-kerdesi olarak esasen mevlevî dergâhı olduğu tahakkuk etmiş ise de mahall-i mezkûrun bir güna vakf ve muhassasât-ı sairesi olduğuna dair kayda zafer-yâb olunamamış ve şayet var ise de mürûr-ı zamanla zayi olduğu anlaşılmiş ve binaen aleyh mahall-i mezkûre-i mevkûfenin ihyasıyla öyle bir mefkûd olan mevlevî dergâhının küşadı cümlelerin bais-i memnuniyeti olacağına ol-vechile îfâ-yı muktezasına inâyet-i celile-i hazret-i hilafet-penâhîlerinin şâyân buyurulması niyazımız babında ve her hâlde emr ü ferman hazret-i men lehü’l-emrindir. Fî 21 Şevval [1]312/ ve fî 5 Nisan [1]311

Aza: Bu dahî Aza:Karyesinde olduğu Aza: Seyyid İsmail (mühür) Aza: Hasan Tahsin (mühür) Tahrirat Katib vekili:Mehmed Şamil (?) Mal Ed-Dâi..... (mühür) Ed-dai: Naib (mühür)..... Yenişehir Kaimmakamı: Mehmed Tahir (mühür) (BOA, ŞD. Dosya no: 138, Gömlek no: 63, Belge: 1)

BÂB-I ÂLÎ

DÂİRE-İ SADÂRET

Âmed-i Dîvân-ı Hümâyûn

Aded: 2156

Bihi

Atüfetlü Efendim Hazretleri

Yenişehir-i Fener’de kâin mevlevî dergâhını nâm-ı nâmi-i hazret-i hilâfet-penâhîye nisbetle Bursa Yenişehirinde ber-mûceb-i keşf elli sekiz bin iki yüz kuruşla müceddeden inşa olunmak üzere meblağ-ı mezburun üç yüz on beş senesi tahsisatına mahsuben mahalli emvalinden tesviyesine irade-i seniyye-i hazret-i padişâhî şeref-müteallık buyurularak hazinece muamele-i muktaziyye der-dest-i icra ise de orada diğer dergâh olmamasından nâşi mezkûr dergâh-ı şerifin nâm-ı nâmi-i Hümâyûna nisbetle Sancağı merkezinde inşası bâdi-i şeref olacağı mezkûr Meclis İdaresinden bu kere bâ-mazbata iş’âr kılınmış olduğundan mezkûr dergâhın ber-mûceb-ı keşf elli sekiz bin kûsur kuruşla Ertuğrul’da inşa olunmak üzere meblağ-ı mezkûrun hazine-i evkâfın üç yüz on altı senesi tahsisatına mahsuben mahallî emvâldan tesviyesinin Maliye Nezâret-i celilesine iş’ârı hakkında Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celilesinin tezkiresi arz u takdim kılınmış olmağla el-babda her ne vechile irade-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudur buyurulur ise mantûk-ı münifi infâz olacağı beyanıyla tezkire-i senâverî terkim kılındı efendim. Fî 19 Receb sene 1318 ve fî 30 Teşrinievvel sene 1316

Sadrazam

imza

Telhis

Ma’rûz-ı çâker-i keminelendir ki

Resîde-i dest-i ta’zim olup melfufuyla beraber manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i samiyye-i sadâret-penâhîleri üzerine irade-i seniyye-i cenâb-ı hilafet-penâhî şeref-müteallık buyurulmuş olmağla ol-babda emr ü ferman hazret-i men lehü’l-emrindir.

Fî 28 Receb sene [1]318 ve fî 8 Teşrinisâni sene [1]316

Ser-Kâtib-i Hazret-i Şehriyârî

imza (BOA, İ. EV. Dosya no: 26, Gömlek no: 33, Belge: 3)

EXTENDED ABSTRACT

One of the most important sources in history is archival documents. Especially in a research related to the Ottoman period, consulting archival documents is necessary for investigating any specific topic. The history of Sufism is a subject that researchers, especially those conducting research on lodges and dervish convents, refer to through numerous available sources. Scholars in the field of Sufism history generally utilize these sources outside of archival documents. However, deciding on the Sufi life in a city, especially concerning lodges and dervish convents, without examining archival documents can be quite challenging. The relevant archival documents are numerous in this context. Records of official correspondence written from the center to the periphery or from the periphery to the center, as well as documents such as tax registers, endowment deeds (vakfiyeler), and judicial records (şer'îye sicilleri), provide researchers with important information in the fields of urban, economic, cultural, religious, and other aspects. Indeed, the history of the mentioned Yenişehir Mevlevi Lodge included in our study is based solely on Ottoman archival documents which was solely called by its name in the sources related to history of Sufism. From this perspective, it is of great importance to support any research related to the Ottoman era history of Sufism by archival documents. In this study, in addition to archival documents, other sources related to history of Sufism have also been consulted. Recent studies in this regard have also been taken into consideration.

Yenişehir, an important city during the foundation period of the Ottomans, gradually transferred its significance to Bursa with the conquest of the latter. Nonetheless Yenişehir managed to sustain a regardable scholarly life. The cultural life of the city has been kept vivid via foundation of madrasas and lodges. Indeed, researches has revealed the existence of both still-standing and lost madrasas, as well as dervish lodges that have generally faded from records in the city. Mevlevihâne Yenişehir is one of them. No academic study has been conducted on the mentioned structure until now. And studies on history of the Mevleviyeh mention the mevlevihâne only by its name. In this article, the case is investigated by the help of some documents preserved by Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of State Archives and it is found out that when Yenişehir-i Fener Mevlevihâne had turned into ruins, its land and its remains were sold to build another mevlevihâne in the Ottoman land. Upon this decision, Şemaki family has built a new Mevleviyeh lodge in Yenişehir but it also fell into ruins with the passing of time. Indeed, after the separation of the Balkan territories from the Ottomans, the structures in that region were either destroyed or repurposed for different uses. The last sheikh of the Yenişehir-i Fener Mevlevi Lodge expressed such concerns and appealed to Ottoman capital when Muslims were leaving the city. He expressed fears that the mentioned lodge would be used for different purposes by the Greeks due to the departure of Muslims from the city. In response, a request was made for the establishment of a new Mevlevi lodge instead in a place within the Ottoman territories. In line with this request, a proposal was made to rebuild the Mevlevi lodge that had previously existed in a ruined state in Yenişehir, Bursa, which had been constructed by the Şemaki family. In response, the local council in Bursa stated in its written reply that the construction of this building would incur significant expenses. As a result, the decision was made to abandon the reconstruction of the ancient Mevlevi lodge in Yenişehir, Bursa. Instead, considering the absence of any Mevlevi lodge in Bilecik, a decision was made to construct the Hamidiye Mevlevi Lodge in that city. The article begins with a brief overview of the Yenişehir-i Fener Mevlevi Lodge, addressing the concerns of the sheikh in that location. Subsequently, it is ascertained that a Mevlevi lodge previously existed in Yenişehir, Bursa, and information related to it is provided. Finally, a brief examination of the situation of the lodge established in Bilecik is conducted. At the end of the article, translations of some documents related to the topic are provided. Thus, the trail of a cultural institution has been followed, and material has been provided for future studies on this subject. Moreover, for the revival of such historical monuments, there is a need for documentation. Another purpose of the article is to bring the mentioned Mevlevi lodge to the agenda, especially of local administrations.